

Príloha

Henrique Abranches (1932–2004)

Narodil sa v Lisabone. Do Angoly prišiel v roku 1947, prebral angolskú identitu a bojoval proti portugalskému kolonializmu. Počas exilu v Alžírsku založil centrum angolských štúdií, kde neskôr s Pepetelom pracoval na manuáli o angolskej histórii. Je známy hlavne pre rozsiahly výskum venovaný histórii a etnológii, ktorý sa prejavil aj v jeho literárnej tvorbe. Medzi najznámejšie romány patria *A Konkava de Feti*, *O Clã de Novembrino*, *Misericórdia para o Reino do Congo!*

Ndalú de Almeida (1977)

Známy hlavne pod umeleckým menom Ondjaki. Narodil sa v Luande, v Lisabone vyštudoval sociológiu. Píše básne, knihy pre deti, poviedky, romány, divadelné hry a filmové scenáre. Medzi najznámejšie diela patria *Bom dia camaradas*, *Quantas Madrugadas tem a noite*, *Momentos de aqui*. V roku 2008 dostal Ondjaki cenu Grinzane pre Afriku, bol zvolený najlepším mladým spisovateľom. O štyri roky neskôr ho *The Guardian* zaradil medzi piatich najlepších afrických spisovateľov vôbec.

Maurício de Almeida Gomes (1920–2012)

Narodil sa v Luande, ale od sedemdesiatych rokov žil v Portugalsku. Jeho básne boli vydané v bulletine *Cultura*. Medzi najznámejšie básne patria *Bandeira*, *Estrela pequenina* a *Exortação*. V prvej spomenutej básni hovorí o čiernej, žltej a červenej, teda o farbách, ktoré sa neskôr stali farbami národnej vlajky. Aj keď jeho dielo nie je početné, vďaka témam, o ktorých píše, patrí k najvýznamnejším spisovateľom svojej doby.

Mário Coelho Pinto de Andrade (1928–1990)

Narodil sa v Golungu, ale už ako osem ročný nastúpil do základnej školy v Luande. Po strednej škole odišiel do Lisabonu študovať filológiu, kde v roku 1951 s inými študentmi, menovite napríklad s Amílcarom Cabralom, Agostinhom Netom alebo Franciscom Josém Tenreiro, založil spolok s názvom Centrum Afrických štúdií. V roku 1954, ovplyvnený panafrickými myšlienkami pochádzajúcimi hlavne z Paríža, odišiel do francúzskej metropoly a pridal sa k miestnej africkej inteligencii. Vďaka blízkemu priateľstvu so Senegalčanom Aliounom Diopom sa podieľal na tvorbe časopisu *Présence Africaine*. Aktívne sa zúčastnil na

dvoch kongresoch čiernych spisovateľov a umelcov, na prvom roku 1956 v Paríži a na druhom, spolu s Viriatom da Cruz v roku 1959 v Ríme. V šesťdesiatych rokoch sa kvôli situácii v Angole aktívne zapájal do politického života a tri roky viedol MPLA. Po trojročnom pôsobení na tejto pozícii sa rozhodol plne venovať výskumu, publikovaniu a štúdiu sociológie. Vďaka svojim rozsiahlym štúdiám a článkom býva považovaný za najvýznamnejšieho angolského esejistu. Medzi jeho najznámejšie diela patria napríklad: *Antologia Temática de Poesia Africana* (1953, 1979), *La Guerre en Angola* (1971), *Origens do Nacionalismo Africano* (1997).

Mário António (1934–1988)

Mário António Fernandes de Oliveira sa narodil v Maquele do Zombo v roku 1934. Do Luandy odišiel ako sedemročný a vychodil tam základnú a strednú školu. Spolupracoval s Angolským Inštitútom Vedeckého Výskumu. V roku 1963 odišiel na vysokú školu do Lisabonu. Veľkým prínosom je hlavne jeho výskum v oblasti dejín, literatúry a angolskej kultúry, ako takej. Známa je ale aj jeho lyrická tvorba, vydaná v dielach ako napríklad *100 Poemas* (1963), *Crónicas de uma cidade estranha* (1964), *Rosto da Europa* (1968), *Luanda Ilha Crioula* (1968).

António de Assis Junior (1887–1960)

Narodil sa v Luande roku 1887. Aj keď bol povoláním právnik, venoval sa práci novinára a literárnej tvorbe. Za svoj život bol mnohokrát obvinený a väznený kvôli účasti na rôznych povstaniach proti portugalskému koloniálnemu systému. Bol prezidentom Národnej Africkej Ligy, riadil *A Província de Angola* a *O Angolense*, založil časopis *Angola*. Z politických dôvodov mu bol v päťdesiatych rokoch prikázaný pobyt v Portugalsku. Bol jednou z najdôležitejších osobností angolského života konca devätnásteho a začiatku dvadsiateho storočia. Vďaka románu *O segredo da Morta* (1934) býva považovaný za zakladateľa ozajstnej angolskej prózy. Ďalšími významnými dielami sú *Relato dos Acontecimentos de Dala Tando e Lucala* (1917) a *Dicionário Kimbundu-Português*.

Kardo Bestilo (1976)

Narodil sa v Luande v roku 1976. Inžiniersky titul získal v Londýne. Je zakladateľom kultúrnej organizácie LEV'ARTE, ktorá svojimi aktivitami a podujatiami nabáda ku literárnej činnosti, a zároveň angolskú literárnu tvorbu sprostredkováva masám. Jeho básne zatiaľ vyšli v dvoch zbierkach, *ControVerso* (2006) a *Palavras* (2010).

Boaventura Cardoso (1944)

Narodil sa v Luande, detstvo prežil prevažne v Malangue, v oblasti, v ktorej je v súčasnosti guvernérom. Základné a stredné vzdelanie získal v Luande, neskôr vyštudoval sociológiu a antropológiu v Ríme. Po získaní nezávislosti zastával rôzne funkcie. Bol riaditeľom Národného inštitútu kníh a nahrávok (INALD – Instituto Nacional do Livro e do Disco), ministrom informácií, veľvyslancom vo Francúzsku, Taliansku a na Malte. Medzi rokmi 2002 a 2010 bol ministrom kultúry. Je zakladajúcim členom Zväzu angolských spisovateľov a literárnej činnosti sa sám aktívne venoval už od mladosti. Vzhľadom k dobe, v ktorej začal písať, majú jeho prvé diela revolučný podtón. Jazyk jeho diela je značne ovplyvnený lingvistickou situáciou v Angole. Boaventura Cardoso tak podáva verný obraz nielen sociálnej, ale aj jazykovej situácie v krajine. Medzi najznámejšie romány patria *O Sino do Fogo* (1992), *Maio, Mês de Maria* (1997) a *Mãe Materno Mar* (2001).

Ruy Duarte de Carvalho (1941–2010)

Narodil sa v roku 1941 v Portugalsku, ale detstvo prežil hlavne v okrese Namibe, na juhu Angoly, ktorý mu neskôr slúžil ako priestor k antropologickému výskumu. V roku 1983 prijal angolskú národnosť. Najskôr vyštudoval poľnohospodárstvo, v roku 1972 odišiel študovať réžiu do Londýna, a po kariére v angolskej televízii získal v Paríži doktorát z antropológie. Venoval sa hlavne literárnej tvorbe, filmu a vyučovaniu na Luandskej univerzite. Jeho vzdelanie a antropologický výskum sa výrazne objavujú aj v jeho literárnej tvorbe. Debutoval v roku 1972 zbierkou básni *Chão de Oferta*. Medzi najvýznamnejšie romány patria: *Como se o mundo não tivesse Leste* (1977), *Vou lá visitar pastores* (1999), *Os Papéis do Inglês* (2000).

Viriato da Cruz (1928–1973)

Narodil sa v Proto Amboimu v roku 1928. Strednú školu vyštudoval v Luande. Je považovaný za jedného z najdôležitejších podnecovateľov regionálnej angolskej poézie štyridsiatych a päťdesiatych rokov a politicky aktívnych básnikov. V šesťdesiatych rokoch bol hlavným sekretárom MPLA. V 1957 odišiel za Mário Pintom de Andrade do Paríža, kde sa aktívne zúčastňoval na politickom a kultúrnom živote. Po odchode z MPLA odišiel do Číny, kde v roku 1973 zomrel. Vydal zbierku *Poemas* (1961). Medzi najznámejšie básne patria *Namoro*, *Sô Santo* a *Makézu*.

Joaquim Dias Cordeiro de Mata (1857–1894)

Joaquim Dias Cordeiro da Matta sa narodil v Icolo a Bengo na prvý sviatok vianočný roku 1857. Vzhľadom k dobe sa mu síce dostalo základného vzdelania, ale bol prevažne auto didaktik a býva označovaný za prvého angolského filológa, či dokonca otca angolskej literatúry. Preferoval život mimo hlavného mesta, zdržiaval sa hlavne v Barra do Kwanza, obklopený veľkou knižnicou. Bol básnikom, historikom, spisovateľom, novinárom, filológom a folkloristom. Vydal zbierku básní *Delírios* (1877) ktorá obsahuje napríklad báseň Kicôla, kde Cordeiro de Mata kladie na rovnakú úroveň kimbundu a portugalčinu. Z ďalších diel môžeme spomenúť napríklad *Philosophia Popular em Provérbios Angolenses* (1891) alebo *Ensaio de Dicionário Kimbundu-Portugues* (1893).

Pedro Felix Machado (1860–1907)

Luandský spisovateľ a znalec kimbundu, známy hlavne pre svoj román *Cenas de África – Romance Íntimo*. Román najprv vychádzal na pokračovanie, neskôr roku 1892 knižne. O jeho živote nevieme mnoho, podľa všetkého sa narodil v Luande. S mnohými prestávkami vyučoval na škole v Luande od roku 1891 bol docentom. Jeho *Výjavy z Afriky*, spolu s *Tajomstvom Mŕtvej* od Antónia de Assis Júniora a *Uangou* Óscara Ribasa, tvoria najvýznamnejšiu románovú trilógiu o angolských zvykoch a živote.

Luandino Vieira (José Vieira Mateus de Graça) (1935)

Známy hlavne pod literárnym pseudonymom Luandino Viera. Narodil sa v Portugalsku, ale ako trojročný sa s rodinou preťahoval so Luandy. V hlavnom meste prežil mladosť a dokončil strednú školu. Počas koloniálnej vojny bojoval na strane MPLA. Kvôli politickým aktivitám bol väznený PIDE najprv v roku 1959 a neskôr, v roku 1961 mu bol vymeraný štrnásťročný trest na kapverdskom Tarrafale. Od roku 1972, až do klinčekovej revolúcie, bol pod sledovaním v Lisabone. V roku 1975 sa vrátil do Angoly, kde zastával rôzne funkcie. Bol riaditeľom angolskej televízie, riaditeľom angolského filmového inštitútu, spoluzakladateľom angolského zväzu spisovateľov. Kvôli voľbám a opätovnej občianskej vojne, ktorá prepukla v roku 1992, sa odsťahoval do Portugalska, kde dnes žije na farme a venuje sa poľnohospodárstvu. Za jeho dielo mu bolo udelených niekoľko literárnych cien. Pred uväznením za *Luuandu* získal Grande-Prémio de Novela Camilo Castelo Branco, ktorej prevzatie mu však kvôli situácii nebolo povolené. V roku 2006 mu bola udelená Camõesová

cena, ktorú však odmietol prevziať, pretože sám seba považuje za mŕtveho autora, ktorý už neplánuje písať. Azda najznámejšou charakteristikou Luandinovej tvorby je špecifický jazyk. Používa hovorový jazyk z musseque, vytvára neologizmy či už predponami, príponami alebo analogicky, rozbíja tradičnú syntax a skladá ju po novom. V neposlednom rade používa slovnú zásobu vlastnú angolskej portugalčine. Písal detskú literatúru, prispieval do novín a venoval sa prekladu, ale najznámejšie sú jeho zbierky poviedok, *A cidade e a infância* (1957), už spomínaná *Luuanda* (1963), *Velhas histórias* (1974), *Duas histórias* (1974), *Lourentinho, Dona Antónia de Sousa Neto e eu* (1981), novely *A vida verdadeira de Domingos Xavier* (1961), *João Vêncio: Os seus amores* (1979) a romány *Nós, os do Makulusu* (1974) a *Nosso Musseque* (2003).

António Jacinto (1924–1991)

Narodil sa v Golungo Alto, v roku 1924. Študoval v Luande. V roku 1960 bol odsúdený a dvanásť rokov väznený na Tarrafale. Od roku 1972 mal byť na päť rokov pod dohľadom v Lisabone, ale v roku 1973 ušiel a pridal sa k partizánskemu odboju v Brazzaville. Od roku 1975 až do 1978 bol ministrom kultúry. Medzi inými vydal *Poemas* (1961), *Vôvô Bartolomeu* (1979) *Sobreviver em Tarrafal de Santiago* (1985) alebo *Fábulas de Sanji* (1988). Za literárne dielo dostal niekoľko ocenení, napríklad Národnú literárnu cenu, Cenu Noma, alebo Cenu Lotus spolku Afro – Ázijských spisovateľov.

Jacinto de Lemos (1961)

Narodil sa v Icolo e Bengo. Vzdelanie získal v Luande. Vo svojich dielach zachytáva medziľudské vzťahy, prostredie a sociálnu situáciu obyvateľov z luandských predmestí. Postavami sú často vyvrheli, lenivci, deti a ženy. Vydal dielo *Undengue* (1989) a *O Pano Preto da Velha Mabunda* (1997).

Cikakata Mbalundu (Aníbal Simões) (1955)

Cikakata Mbalundu narodil sa v dedine Chilume, v provincii Huambo. Strednú školu dokončil v Huambe, niekdajšom Novom Lisabone. Od sedemdesiatych rokov žil v Lubangu, kde začal študovať germánsku filológiu a pracovať ako učiteľ portugalčiny. Tú neskôr v rokoch 1978–1980 vyučoval aj na Kube. Po návrate do Angoly vyštudoval psychológiu a neskôr z nej na univerzite v portugalskom Minhu získal doktorát. Literárne bol aktívny hlavne v osemdesiatych rokoch, spolu zakladal Literárnu brigádu mladých Huíly a Angoly. Jeho diela *Cipembúwa* (1986) a *O Feitiço da Rama de Abóbora* (1996) boli

ocenené cenou Sonangol de Literatura. Za prvé zmienené dielo dostal čestné uznanie a za druhé prvú cenu. Známe je aj jeho posledné dielo *Entre a Morte e a Luz* (2002). V jeho tvorbe je viditeľný vplyv spisovateľov latinskej Ameriky (Marques), ale aj afrických (Chiuna Achebe, Ngugi Wa Thiogo). Zaoberá sa vplyvom vojny na psychiku obyvateľov angolského vidieka, ktorí sa snažia znova nájsť svoje korene a identitu.

João Melo (1955)

João de Melo, známy pre svoju literárnu a novinársku činnosť sa narodil v Luande. Študoval v rodnom meste, v Coimbre a v Riu, kde vyštudoval komunikáciu. Pracoval pre Národné angolské rádio, angolské noviny a bol generálnym tajomníkom Zväzu angolských spisovateľov. Medzi najznámejšie diela patria zbierky básní *Definição* (1985), *Poemas Angolanos* (1989), *O Caçador de Nuvens* (1993). Vydal aj zbierku poviedok *Imitação de Sartre & Simone de Beauvoir* (1998) a esej *Jornalismo e Política* (1991).

David Mestre (Luís Filipe Guimarães da Mota Veiga) (1948–1998)

Luís Filipe Guimarães da Mota Veiga sa narodil v Portugalsku, ale už ako 8 mesačný pricestoval s rodičmi do Angoly. Pracoval ako novinár a literárny kritik pre periodiká rôznych lusofónnych krajín, istú dobu riadil aj angolské noviny. Bol členom Medzinárodného zväzu literárnych kritikov a Zväzu angolských spisovateľov. Pod menom David Mestre začal byť známy po vydaní druhej zbierky básní *Crónicas do Ghetto* (1972). Tej predchádzala zbierka *Kir-Nan* (1967) a nasledovali *Dizer País* (1975), *Nas Barbas do bando* (1985), *O Relógio de Cafucolo* (1987), *Obra Cega* (1991).

Agostino Neto (1922–1979)

Narodil sa v Kaxicane, strednú školu navštevoval v Luande, medicínu v Portugalsku. Mnohokrát bol portugalskou políciou väznený. Po návrate do Angoly roku 1962 sa pridal k Máriovi Pintovi de Andrade a Viriatovi da Cruz, ktorí riadili MPLA a stal sa jej predsedom. V novembri roku 1975 vyhlásil nezávislosť Angoly a stal sa jej prvým prezidentom. Počas svojho života sa venoval aj literatúre, hlavne poézii. Medzi najznámejšie zbierky jeho básní patria *Quatro Poemas de Agostinho Neto* (1957), *Poemas* (1961) a *Sagrada Esperança* (1974).

Pepetela (Artur Carlos Maurício Pestana dos Santos) (1941)

Artur Carlos Maurício Pestana dos Santos je známy hlavne pod umeleckým pseudonymom Pepetela, čo je vlastne preklad portugalského slova pestana – mihalnica, z jeho rodného mena do kimbundu. Narodil sa v Benguele, kde aj vyštudoval strednú školu. Neskôr v Lisabone študoval na technickom inštitúte, v Alžírsku študoval sociológiu. Spolu s Henriquem Abranches založil Centrum angolských štúdií. V roku 1963 sa pridal k odboju MPLA a po získaní nezávislosti bol námestníkom ministra školstva. Dnes je docentom na fakulte architektúry na luandskej univerzite Agostinha Neta. V dielach sa zaoberá históriou rodnej krajiny, minulosťou a súčasnou, sociálnou a politickou situáciou, ako aj vznikom národa ako takého. Jeho literárna tvorba je bohatá, najvýznamnejšie sú snáď romány *Mayombe* (1980), *Yaka* (1985), *Lueji, o Nascimento dum Império* (1990), *Geração da Utopia* (1992), *Desejo de Kianda* (1995), *Parábola do Cágado Velho* (1996) a *A Gloriosa Família* (1997). V roku 1997 mu bola udelená Camõesová cena.

Óscar Bento Ribas (1909–2004)

Narodil sa v Luande. Otec bol Portugalec, matka Angolčanka. Základné a stredné vzdelanie získal v Luande, vysokú školu vychodil v Portugalsku. Žil v mnohých angolských mestách a pracoval pre riaditeľstvo služieb financií a účtovníctva. Keď mal Óscar Ribas dvadsať dva rokov, začali sa prejavovať prvé známky ochorenia, ktoré vyústili o štrnásť rokov neskôr do totálnej slepoty. Jeho ochorenie mu však nebránilo v rozsiahlom filologickom výskume a ani bohatej literárnej produkcii. Dielo, do ktorého sa jeho bohaté znalosti získané rokmi výskumu preniesli, nesie znaky tradičnej ústnej literatúry a znázorňuje pôvodné náboženstvá a filozofie domorodých obyvateľov. Najznámejšie literárne diela sú romány *Flores e espinhos* (1948), *Uanga* (1950) a *Ecos da minha terra* (1952). Z výskumu sú to napríklad *Ilundo - Espíritos e Ritos Angolanos* (1958, 1975), *Sunguilando - Contos tradicionais angolanos* (1967, 1989) alebo *Kilandukilu - Contos e instantâneos* (1973).

Jofre Rocha (Roberto António Victor Francisco de Almeida) (1941)

Narodil sa v Kaxikane, na základnú a časť strednej školy chodil v Luande. Po vypuknutí koloniálnej vojny odišiel do Portugalska, aby dokončil strednú školu. Kvôli nacionalistickým myšlienkam a boja za nezávislosť bol pár krát väznený. Po získaní nezávislosti vykonával niekoľko politických funkcií, pomáhal založiť Zväz angolských spisovateľov. Už ako mladý prispieval do rôznych novín a časopisov, jeho literárna činnosť, próza a poézia je však spätá s Generáciou sedemdesiatych rokov. Častými témami sú vojna a jej dopady na ekonomickú

a sociálnu situáciu v krajine. Jeho verše nachádzame v mnohých antológiách, sám vydal medzi inými napríklad diela: *Tempo de Cicio* (1973), *Estórias do Musseque* (1976), *Crónicas de Ontem e de Sempre* (1985), *Entre Sonho e Desvario* (1989).

Manuel Rui Monteiro (1941)

Narodil sa, a základné vzdelanie získal v Huambe, právo vyštudoval v Coimbre. Jeho dielo sa vyznačuje sociálnym realizmom so zameraním na obyčajného človeka. Často čitateľovi predkladá satirický obraz angolskej strednej vrstvy. Preslávil sa hlavne dielom *Quem me dera ser Onda* (1982), v ktorom na základe príbehu o prasati, žijúcom v bytovke na balkóne, a postojov, aké k tejto situácii zaujímajú obyvatelia objektu, poukazuje na závažné zmeny, ktorými angolská spoločnosť v posledných rokoch prešla. Dôležitým faktorom v jeho diele je jazyk, ktorý je ovplyvnený tradičnými angolskými jazykmi. Okrem spomínaného diela vydal ešte napríklad zbierku poviedok *O Regresso Adiado* (1973), *Memória de Mar* (1980), *Um Morto e Os Vivos* (1993) alebo *Saxofone & Metáfora* (2001) a *Janela de Sónia* (2009). Venuje sa aj poézii a vyšlo niekoľko jeho básnických zbierok, medzi inými *Poesia sem notícias* (1967), *A onda* (1973) alebo *O Semba da Nova Ortografia* (2009).

José de Silva Maria Ferreira (1827–1867/1881?)

Narodil sa v Luande, ale už ako sedemročný s rodinou odišiel do Brazílie. V roku 1845 sa vrátil do Luandy, kde vykonával niekoľko administratívnych funkcií. Neskôr sa živil hlavne obchodom. Niekoľko rokov trávil medzi Angolou, Portugalskom, Brazíliou a istú časť života dokonca v New Yorku, kde sa aj oženil. V roku 1856 ho dokonca nominovali za vicekonzula New Yorku, ale jeho dosadenie bolo zamietnuté. Popri obchodnej činnosti pravidelne prispieval do rôznych periodík. Do dejín angolskej literatúry sa navždy zapísal ako tvorca prvého angolského literárneho diela, básnickej zbierky *Spontánnosti mojej duše: Africkým paniam*.

Alfredo Troni (1845–1904)

Pôvodom bol z Coimbry, do Luandy prišiel v roku 1875. Vyštudovaný advokát a znalec kimbundu sa venoval práci novinára, založil a riadil niekoľko periodík, napríklad *Jornal de Angola*, *Mukuarimi*. Aktívne sa zúčastňoval boja proti otrokárstvu. Jeho zvolenie za poslanca bolo neskôr zrušené, a zbavený všetkých funkcií bol presunutý do Mozambiku, kde sa venoval právnickej činnosti. Známy je nie len novinárskou činnosťou, ale aj dielom *Nga Muturi*, v ktorom vykreslil historicko-sociálny obraz luandskej spoločnosti jeho doby.

Uanhenga Xitu (1924–2014)

Uanhenga Xitu je kimbundské meno Agostinha Andrého Mendesa de Carvalho, ktorý sa narodil v Kalomboloco. V roku 1959 ho z politických dôvodov, tak ako iných štyridsiaticich deviatich angolských nacionalistov, obvinili a uväznili na Tarrafale, kde si odsedel osem rokov. Táto udalosť sa neskôr do dejín zapísala ako *Proces 50*. Bol zakladajúcim členom Zväzu angolských spisovateľov a aktívne sa venoval popri literárnej aj politickej činnosti. *O Ministro* (1989) je kritikou sociálnej a politickej situácie, *Cultos Especiais* (1997), podobného razenia, je zároveň kritikou kultu osobnosti. Jeho najznámejšie dielo je však poviedka *Mestre Tamoda* (1974), v ktorom na základe príbehu Tamodu, človeka z vidieka, ktorý sa silou mocou snaží prispôbiť západnej portugalskej kultúre, hlavne groteskným používaním slovníkových výrazov, poukazuje na zmenu, ktorou tradičná spoločnosť prešla pod vplyvom koloniálnej nadvlády. Práve jazyk je v Xitovom diele dôležitým faktorom a je charakteristickým znakom postáv. V texte často nachádzame celé vety v kimbundu, využíva ústnu slovesnosť, muzikalitu a zvukomaľbu hovoreného slova. S podobnými princípmi pracuje aj v iných dielach, akými sú napríklad: *Meu Discurso* (1974), *Bola com Feitiço* (1974) a *Os Sobreviventes da Máquina Colonial Depõem* (1980).

